

Páratlan élővilág a világ végén

DULAI DÁVID

Ausztráliára gondolva első asszociációként a természetfilmekből jól ismert végtelen vörös homoksivatag, és az abból tömszerűen kiemelkedő Uluru képe jelent meg előttem. A kontinens méretű szigetország azonban a maga 7 760 000 km²-ével több klímaövön is átível, a trópusi-szubtrópusi területektől egészen a mérsékelt övezetig. Ennek köszönhetően sokkal változatosabb élőhelyeket lehet itt találni, mint elsőre gondolhatnánk. A kontinens területének egyharmadát sivatagok teszik ki, ami a csapadékmenyiség növekedésével átalakul szavannává, majd különböző erdőtípusok jelennek meg. Ha a szárazföldtől eltekintünk, feltétlenül meg kell említeni a Nagy-korallzátonyt, amely Queensland partjai mellett húzódik 2000 kilométer hosszan. Ez Földünk legnagyobb természetes képződménye, amely még a világűrben is jól látható. Biológiai sokfélesége páratlanul gazdag, az UNESCO méltán nyilvánította Világörökségi helyszíné.

Ezekon a különleges élőhelyeken nagyon sajátos növény- és állatvilág alakult ki, ami már akkor is szembetűnő, ha Ausztráliának csak a délkeleti csücskében van lehetőségünk szétnézni. A speciális élővilág arra vezethető vissza, hogy a jura időszakban az ausztrál kontinens elvált Afrikától és Ázsiától, ezért az óriási szigeten önálló evolúciós fejlődés mehetett végbe. Ennek eredményeképpen a többi kontinensről teljesen eltérő növényzet önálló flórabirodalmat alkot (Australis). Az itt élő körülbelül 20 ezer edényes növényfaj 85%-a endemikus. Az egyik legjellemzőbb növénycsoport a mirtuszfélék családjába tartozó *Eucalyptus* nemzetség, amely több mint 600 fajt számlál. Az eukaliptuszfák nagy alkalmazkodóképességük miatt szinte majdnem minden erdőtípusban megtalálhatók. Megjelenésük is rendkívül változatos: előfordulnak apró, bokorszerű fajok, valamint hatalmas faóriások is. Az ausztrál királyeukaliptusz (*Eucalyptus regnans*) csaknem 100 méteres magasságot is elér, ezzel ez a világ második legnagyobbra növő fafaja a mamutfenyő után. Ezeket mi is megcsodálhattuk a Melbourne melletti Dandenong Ranges területén. Kemény, illóolajokat tartalmazó leveleit erős napsütésben élükkel a Nap felé fordítja, hogy minimalizálja a besugárzás mértékét. Emiatt az euka-

liptuszerdők belseje legtöbbször világos, és aljnövényzete gazdag. Sajnos minden évben bejárják a világsajtót a nagy ausztrál tűzvészekről szóló beszámolók. A nyári forróságban az eukaliptuszajtások – illóolaj-tartalmuk miatt – nagyon könnyen lángra kapnak, a szél pedig vilámgyorsan terjeszti tovább a tüzet. Azokon a területeken, ahol az eukaliptuszok már nem képesek megélni a csapadékhiány miatt, ott érzi jól magát az akácia, amelynek 700–800 faja ismeretes.

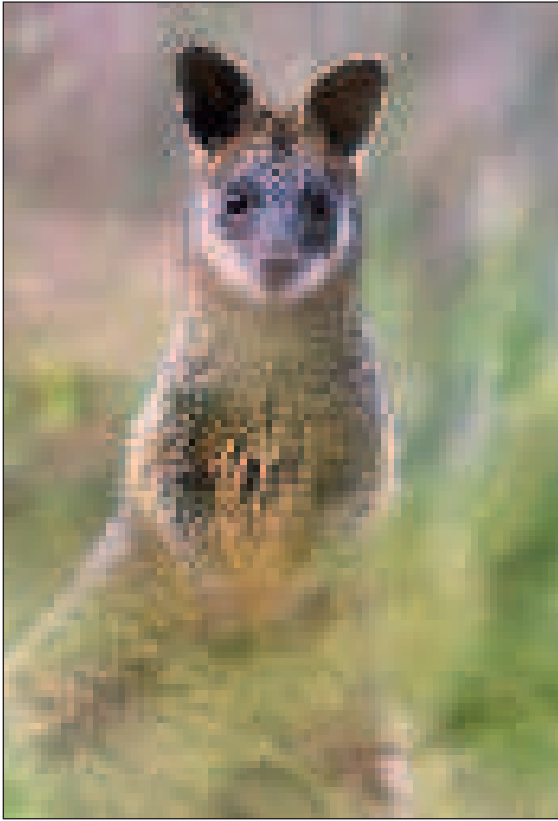

A világ második legmagasabb fája, az ausztrál királyeukaliptusz

Az eukaliptuszokhoz kötődik Ausztrália egyik legismertebb állata, a koala (*Phascolarctos cinereus*). Kizárólag eukaliptuszajtásokat fogyaszt, de a 600–700 faj közül csak körülbelül 50 faj leveleit eszi meg. Más növényevő állatok egyáltalán nem kedvelik az eukaliptuszlevelet, mivel azok erősen mérgezők. A koalák életmódja és emésztőrendszere viszont ahhoz alkalmazkodott, hogy le tudják bontani

ezeket a mérgeanyagokat. Naponta mintegy 20 órát töltenek alvással és emésztéssel, és mindössze négy órát aktív mozgással. A bélrendszerükben található baktériumok segítenek lebontani a nehezen emészthető anyagokat. Ezek a speciális (csak bizonyos eukaliptuszfajok emésztését elősegítő) baktériumok az anyaállatok ürülékének elfogyasztása révén kerülnek be a kölykök szervezetébe. Mivel egy adott területen élő koalapopuláció egyedei csak a faj bélrendszerében megtalálható baktériumnak megfelelő eukaliptuszokat tudják fogyasztani, ezért túlszaporodás esetén a természetvédőknek problémát jelent az ország egyik részéből másik helyre történő áttelepítésük.

A másik emblemikus ausztrál állat a nemzeti címerben is szereplő kenguru, ami szintén az erszényesek táborát erősíti. Az erszényesek ilyen nagyarányú jelenléte megint csak a kontinens korai szétválására vezethető vissza, ugyanis emiatt hiányoznak a nagytestű ragadozók, és a magasabb rendű emlősök. A kenguruk 6 családjának több mint 50 faja ismert, az apró termetűektől egészen a 2 méteres óriásokig. Főként a sík- és dombvidékeken fordulnak elő, ahol a nagy kiterjedésű fás legelőkön állattenyésztés is folyik (főként marhákat és juhokat tenyésztenek Ausztráliában). Mivel a kenguruk több növényt elfogyasztanak, mint a juhok, a gazdák nem igazán örülnek a jelenlétüknek, ezért helyenként vadászattal csökkentik a kenguruk számát. A nagy létszámú csapatok a közlekedésben is okoznak problémákat, mivel sok baleset történik a közutakon a kenguruk elütése miatt. Természetes ellenségeik a dingók (*Canis lupus dingo*), melyek feltehetően az emberrel érkeztek a kontinensre, de elvadult populációik a vadonban is életképesek. Falkában vadásznak az erszényesekre, a méhlepényes emlősökre, és a madarakra is. A juhokat is könnyen zsákmányolják, ezért ők is közellenségnek számítanak a gazdák szemében.

A kis termetű mocsári kenguru (*Wallabia bicolor*) nevével ellentétben erdőkben és füves területeken él

Az erszényesek mellett még egy különleges állatcsoport képviselteti magát Ausztráliában, a kloákások rendje (Monotremata), amelyhez két jól ismert csoport tartozik. A kacsacsőrű emlős (*Ornithorhynchus anatinus*) 50 centiméter hosszú, teste és a farka a hódra emlékeztet, de a fején a kacsák csőréhez hasonló képződmény található. A hím nagyobb a nősténynél, és a hátsó lábain mérgező sarkantyút visel, amelyet a dominanciaharcok során használ. Vízi életmódot folytat, de úszás közben a szemét becsukja, és a sok tízezer idegvégződést tartalmazó csőrét használja a tájékozódásra. Lányhéjú tojásokkal szaporodik, amelyek 10–12 milliméter átmérőjűek. A nőstény tejrel táplálja a már kikelt kicsinyeket. A kacsacsőrű emlős közeli rokonai a hangyászsümfélék, amelyek közül a rövidcsőrű hangyászsümfű (*Tachyglossus aculeatus*) terjedt el Ausztráliában. Az előző fajjal szemben a hangyászsümfűök teljes mértékben a szárazföldön élnek. Főként hangyákkal és természetekkel táplálkoznak, ehhez módosult a hosszú csőserű szájszervük is. Lábaikon erős karmok találhatók, amelyeket főleg a természetvédelem kiásására használnak, de a ragadozók elleni védekezésben is hasznosak. A kültakarójuk is a védekezést szolgálja, a háti részen a szőrszálak erőteljes tüskékké módosultak. A nőstény évente egy lányhéjú tojást rak, amely 10 nap alatt kel ki.

Méhlepényes emlősök is találhatóak a kontinensen, például számos denevérfaj. A repülőkutya-félék családjába (Pteropodidae) számunkra elképesztő testméretű denevérek tartoznak. Közel 200 fajukból 10 fordul elő Ausztráliában. Közülük a Délkelet-Ausztráliában élő szürkefejú repülőkutya (*Pteropus poliocephalus*) a legnagyobb méretű: a kifejlett egyedek szárnyfesztávolsága az 1 métert is eléri. Ezekkel mi is találkozhattunk a Melbourne Doveton nevű városrészében található vizes élőhely mellett. Itt közvetlenül a lakóházak mellett kezdődik egy kis tavacska, ahol rengeteg madár mellett napközben denevérek zrepiennek a fák ágain. Egy tanösvény információs tábláinak köszönhetően sok érdekes és hasznos dolgot megismerhetünk a vizes élőhelyekkel, a madarakkal és a denevérekkel kapcsolatban. Az irodalom szerint itt közel 18 ezer egyed fordul elő, ami fantasztikus látványt

nyújt. Még döbbenetesebb lehet a helyzet Batemans Bay területén (ahol mi is átutaztunk South Durrasból Melbourne felé indulva): itt egy májusi újsághír szerint 140 ezer szürkefejú repülőkutya telepedett meg és a 11 ezer fős lakosságot tekintve minden emberre 12 repülőkutya jut... Nappal a víz mellett található pihenőhelyükön alszanak fejjel lefelé lógva, és csak alkonyatkor indulnak el a gyümölcsökből és nektárból álló táplálékuk felkutatása érdekében. Nem jelentéktelen a kár, amit a gyümölcsösökben okozhatnak a gazdáknak, ugyanakkor számos olyan őshonos növényfaj van Ausztráliában, amelynek megporzását és termésének terjesztését kizárólag a repülőkutya végzik el. A rovarokkal és madarakkal ellentétben a repülőkutya nagy távolságra is képesek elszállítani a virágpórt és a terméseket. A repülőkutya-félék a többi denevérral ellentétben nem a visszhang, hanem a kiváló látásuk és szaglásuk segítségével tájékozódnak.

A madárvilág is rendkívül gazdag, hiszen több mint 700 madárfaj él Ausztrália területén. Ezek közül itt csak néhány érdekességet emelek ki, melyekkel a Vic-

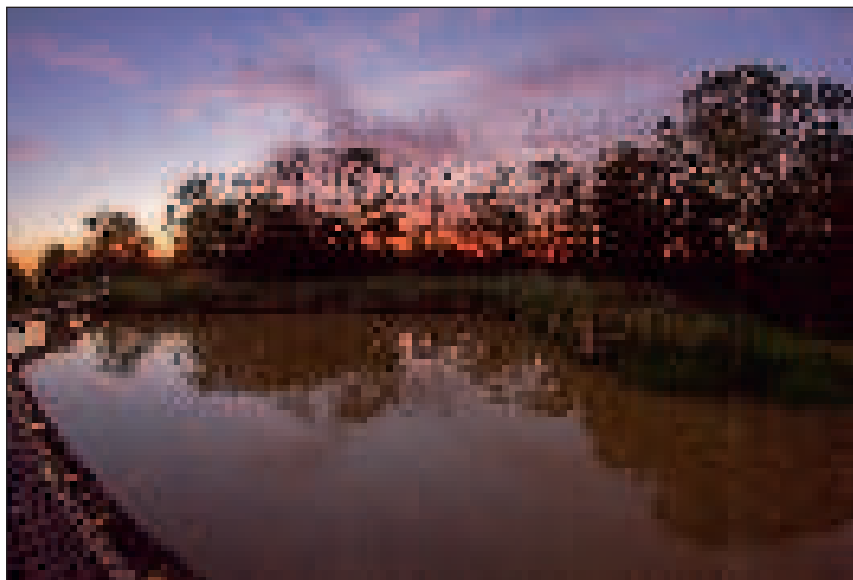
tóriát, Új-Dél Wales-t és a Fővárosi területet érintő utunk során találkoztunk. A nagytetű, röpképtelen emu (*Dromaius novaehollandiae*) révén egy madár is helyet kapott a kenguru mellett a nemzeti címeren. Az ausztrál szavannák és bozótosok lakója, gyakran egyedül vagy párban kóborolnak enniválót keresgélve. A táplálékuk főként növényekből áll, de olykor hernyókat és szöcskéket is elfogyasztanak. A világ egyik legviccesebb hangú madara is itt él Ausztráliában; a kertvárosokban és az erdőkben szinte mindenütt hallani a kookaburra (más néven kacagójancsi) harsogó nevetéshez hasonló hangját.

Szintén mindenhol gyakoriak a papagájok, amelyek közt sok az endemikus faj is. Délkelet-auztráliai elterjedésű a zöld és piros színekben pompázó, gyümölcsökkel, magvakkal, és kis rovarokkal táplálkozó királypapagáj (*Alisterus scapularis*) is. Gyakran tartózkodnak kisebb csoportokban a rozella papagájokkal és kakadukkal vegyesen. A rozella papagájok közül a keleti rozella (*Platycercus eximius*) és a Pennant-papagáj (*Platycercus elegans*) a leggya-

Szundikáló repülőkutya

koribb a délkeleti országrészben. A nemzeti parkokban és autós pihenőkben annyira hozzászoktak az emberek közelségéhez, hogy gyakran kézből is lehet őket etetni. A kakadufélék közül a sárgabóbitás kakaduval (*Cacatua galerita*) és a rózsáskakaduval (*Eolophus roseicapilla*)

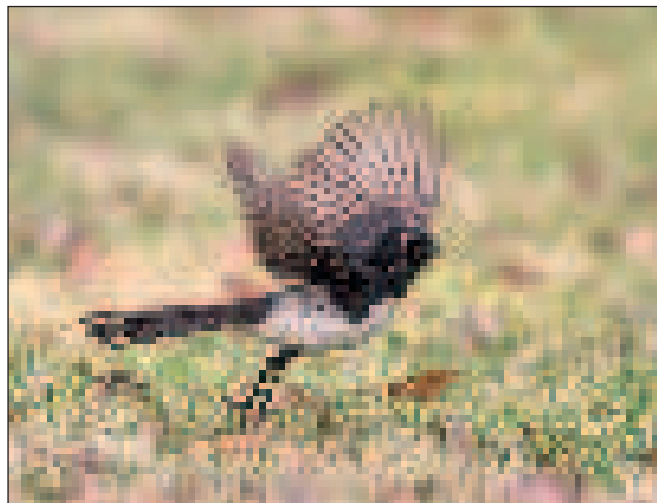

A dovetoni vizes élőhely számos állat számára nyújt pihenő- és táplálkozóhelyet

találkozunk leggyakrabban, de kis sze-
rencsével ritkább fajok is megfigyelhe-
tők, mint például az ormányos kakadu
(*Cacatua tenuirostris*) vagy a sárgafarkú
gyász kakadu (*Zanda funerea*) is.

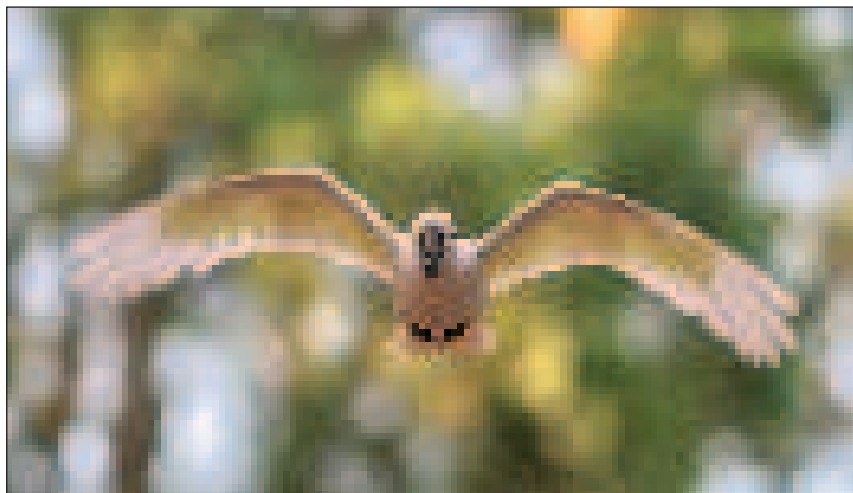
Az óceánpartokon és a folyótorkolatok-
nál is rengeteg madár figyelhető meg. Itt
az iszapban és a vízben élő apró rovarok-
ból, rákokból és csigákból álló táplálék-
forrást használják ki a különböző fajok.
Az apró termetű csuklyás lile (*Thinornis
cucullatus*) a világ egyik legritkább lil-
lefaja. Mindössze 10–11 ezer példányra
becsülik az állományát, és kizárólag Dél-
kelet-Ausztrália partvidékén fordul elő. A
kagylók (például osztrigák) felnyitására
specializálódott csőrük van a megtévesz-
tő nevű csigaforgatóknak. Két nagyon
dekoratív fajukkal lehet itt találkozni:
a fekete és fehér tollazatú ausztrál csi-
gaforgatóval (*Haematopus longirostris*)

és az egyönte-
tűen fekete füs-
tös csigaforgató-
val (*Haematopus
fuliginosus*).
A vízpartoktól
gyakran kime-
részkedik a vá-
rosokba és a par-
kokba az álarcos
bíbic (*Vanellus
miles*), ami a fe-
jén található sár-
ga bőrfüggelék-
ről kapta a nevét.
Idejének nagy ré-
szét a földön tölti
és a talajban élő
gerinctelen állato-
kat kutatja szor-
galmasan. Szinte

A fehérhasú legyezőfarkú röptében kapja el a földről felriasztott repülő rovarokat

Sárgabóbitás kakadu érkezik, hogy elsenjen néhány falatot a kirándulóktól

színű rokonához. Szürke és sárga színek-
ben pompázik a sárgabegyű cinegelégy-
kapó (*Eopsaltria australis*). A déli és a
keleti országrészek lakója, minden fás te-
rületen költ. Fészket általában a talaj-
tól 5–10 méterre építi ágvillaikba illesz-
ve. A tojó építi meg a fészket és költi ki
a tojásokat, de a kikelt fiókákat mindkét
szülő eteti és gondozza.

Szerencsésnek érzem magam, hogy
bepillantást nyerhettem egy távoli kon-
tinens élővilágába, amiből csak néhány
kiragadott példával igyekeztem bemutatni
a hihetetlen változatosságot. A világon
teljesen egyedülálló flóra és fauna alakult
ki Ausztráliában, amelynek megőrzése
kiemelkedően fontos feladat, ha azt sze-
retnénk, hogy az utánunk következő ge-
nerációk is rácsodálkozhassanak az itteni
élővilág sokszínűségére.